

ДОПОВІДЬ

Про роботу школи в умовах оптимізації мережі ЗНЗ.**Концептуальна модель освітнього округу**

На основі державних вимог до системи освіти (законодавчо-правові документи, державні освітні стандарти), виходячи з прогнозу розвитку соціально-економічних процесів і регіональних потреб, побажань учнів, їх батьків, педагогів, роботодавців **визначається регіональне замовлення на освітні послуги**, зокрема, щодо забезпечення доступу кожної дитини до якісної освіти, організації профільного навчання, поглибленого вивчення предметів, роботи з обдарованою молоддю, задоволення мовних потреб національних меншин, поліпшення матеріально-технічних, кадрових, навально-методичних та санітарно-гігієнічних умов для навчально-виховного процесу.

Виходячи з регіонального замовлення на освітні послуги; аналізу структури діючої мережі загальноосвітніх навчальних закладів, учнівських контингентів, ресурсного забезпечення, проблем в організації освіти; врахування регіональних потреб і чинників (природно-географічних, соціально-економічних, демографічних, історико-побутових, культурологічних, організаційно-педагогічних) **визначаються конкретні завдання щодо оптимізації даної мережі.**

На їх основі з урахуванням потенціалу структури чинної мережі і особливостей регіону, вимог до оптимізації освітньої мережі **формується комплекс заходів**, що визначають пріоритетні напрями оптимізації шкільної мережі кожного регіону. Зазначені заходи можуть включати утворення нових ЗНЗ, їх реорганізація, ліквідація окремих неперспективних малокомплектних шкіл; утворення освітніх округів, опорних навчальних закладів, освітніх центрів і систем дистанційного навчання; утворення навчально-виховних комплексів, об'єднань; урізноманітнення форм організації освіти, поліпшення навчально-виховного процесу; розширення взаємодії із закладами додаткової освіти, установами культури, соціальної сфери; підвищення професійного рівня педагогічних кадрів; зміцнення навчально-матеріальної бази; модернізацію системи управління освітою.

Передбачаються також **запровадження деяких нетрадиційних форм організації навчального процесу в умовах оптимізації шкільної мережі.**

«Школа-родина» - це загальноосвітній навчальний заклад I ступеня, що створюється у сільських населених пунктах зі складною демографічною ситуацією (кількість учнів 1-4 класів не перевищує 16 осіб, кожного класу не більше 4-х).

Головною метою таких закладів є забезпечення доступу до якісної початкової освіти дітям віком 6-10 років за місцем їх проживання, створення для молодших школярів умов навчання і виховання, наближених до родинних, максимальне використання у їх вихованні потенціалу родинної педагогіки й народознавства.

Навчальний процес здійснюється за індивідуально-груповою формою. Оскільки менша від нормативної чисельність дітей не дозволяє формувати класи, навчальні заняття проводяться у різновікових міні-групах або окремо з кожною дитиною, а точніше шляхом поєднання цих двох підходів у навчальній роботі. Один і той же учень може вивчати різні навчальні предмети у різних міні-групах або індивідуально. В залежності від специфіки навчальних предметів доцільним є поєднання вивчення одних з них у міні-групах, інших - індивідуально.

Навчання, як правило, здійснює один учитель, навантаження якого не має перевищувати 36 навчальних годин на тиждень. Учитель одночасно виконує й обов'язки керівника закладу.

«Опорний (базовий) ЗНЗ» - навчальний заклад, що надає повну загальну середню освіту, забезпечений кваліфікованими педагогічними кадрами, має сучасну матеріально-технічну базу, зручне розташування і забезпечує допрофільну підготовку та профільне навчання, поглиблене вивчення окремих навчальних предметів.

Основними завданнями опорного закладу є: надання якісних освітніх послуг; концентрація та ефективне використання кадрових, інформаційних, матеріальних, фінансових ресурсів; надання методичної допомоги дочірнім суб'єктам; впровадження інноваційних технологій в навчально-виховний процес; створення ефективної системи виховної роботи; організація співпраці з суб'єктами округу, іншими закладами освіти та культури.

Опорний (базовий) ЗНЗ може мати в інших населених пунктах, особливо з малою кількістю дитячого населення, філії, у яких навчаються учні за місцем проживання. У базовій школі для них створюються умови для вивчення предметів за вибором, спецкурсів, реалізації програм додаткової освіти, проходження підсумкової атестації тощо.

Такий навчальний заклад може виконувати функції центру дистанційного навчання, а також бути центральною ланкою у структурі освітнього округу, навчально-виховного комплексу.

«Освітні (інформаційно-ресурсні) центри» - створюються для формування сучасного інформаційного середовища в освітній сфері, що включає доступ до глобальних, національних і регіональних інформаційних ресурсів, запровадження дистанційного та Інтернет-навчання, що особливо важливо для сільських районів з нерозвиненим транспортним забезпеченням.

У межах діяльності подібних центрів можуть вирішуватися питання перепідготовки вчителів та керівників шкіл, організація системи дистанційного навчання регіонального і міжрайонного рівнів, підготовки учнів за програмами підвищеного рівня, організації взаємодії закладів освіти.

Такі освітні центри можуть створюватися при інститутах післядипломної педагогічної освіти, при вищих навчальних закладах, інноваційних закладах професійно-технічної, загальної середньої та позашкільної освіти.

«Дистанційне навчання» - Одна з перспективних форм організації навчально-виховного процесу, що покликана забезпечити доступ громадян до освітніх ресурсів і отримання певного рівня загальної середньої освіти через використання сучасних інформаційних технологій і телекомунікаційних мереж.

Дистанційна освіта - це індивідуалізований процес передання і засвоєння знань, умінь, навичок, важливих життєвих компетентностей, способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, що створене на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Засвоєння програмного матеріалу відбувається на основі використання інтерактивних освітніх інтернет-ресурсів, індивідуальних і групових консультацій учнів в режимі он-лайн та в очній формі, виконання тренувальних та контрольних завдань, здійснення кореспондентської переписки з учителями тощо.

«Соціокультурний освітній центр (комплекс)» - сукупність загальноосвітніх шкіл, закладів позашкільної освіти, соціально-культурних та інших закладів, об'єднаних на засадах інтеграції та кооперації, і передбачає реалізацію програм дошкільної та загальної середньої освіти, програм додаткової освіти, організацію широкого спектру позакласних занять у системі позашкільних навчальних закладів (музичних і художніх студій, спортивних секцій і т.п.).

Оптимізація шкільної мережі має бути тісно пов'язана з перспективами економічного розвитку як району в цілому, так і кожного населеного пункту, з можливостями у перспективі кожній сільській дитині отримати якісну освіту. Тому прогнозування розвитку освіти в районі передбачає проведення аналізу :

- **демографічної ситуації** - чисельність населення на перспективу 10-11 років з урахуванням тенденцій народжуваності і міграції населення, чисельність дітей дошкільного і шкільного віку (за роками народження), а також кількість молоді, яка не має середньої освіти;
- **стану дошкільної освіти** - наповнюваність вікових груп, типи дошкільних закладів, потреба населення в дошкільних закладах, як вона задовольняється нині і додаткова потреба на перспективу, розміщення дошкільних закладів (організація комплексів «школа — дитячий садок»), їх матеріальна база, кадрове забезпечення тощо;
- **стану загальної середньої освіти** - типи закладів, їх розміщення, контингенти учнів (перспектива на 10-11 років, тобто на повний цикл діяльності середньої загальноосвітньої школи «прийом - випуск»), нинішній матеріально-технічний стан і перспективи його зміцнення, необхідність здійснення добудови, реконструкції, стан кадрового забезпечення і перспектива вирішення цих питань, необхідність утворення освітніх округів та інших об'єднань;

- **стану позашкільної освіти** (міжшкільні навчально-виробничі комбінати, станції юних техніків, туристів, натуралістів, музичні, художні, спортивні школи та ін.).

- **шляхи** їх використання для урізноманітнення освітніх послуг;

- наявної мережі **закладів соціально-культурної** та інших сфер впливу на освіту й виховання.

Названі складові тісним чином пов'язані з проблемою раціонального розміщення мережі сільських загальноосвітніх навчальних закладів і поліпшення якості навчання в них.

Так, контингенти дошкільників дозволяють передбачити прийоми до перших класів; випуски з дев'ятих класів - набори до ПТУ та старших класів середньої школи і т. ін.

Система освіти в Україні розбудовується на демократичних принципах. Згідно Конституції України, повна загальна середня освіта є обов'язковою, держава забезпечує доступність і безплатність дошкільної, повної загальної, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах.

У сільській місцевості це зумовлюється доцільним розміщенням мережі закладів освіти на території району. Мається на увазі сукупність різних типів загальноосвітніх навчальних закладів: школи 1, 1-2 та 1-3 ступенів, школи і класи з поглибленим вивченням окремих предметів, з продовженим днем, ліцеї, гімназії, колегіуми, школи-інтернати, вечірні (змінні) і заочні школи, школи для навчання дітей з особливими освітніми потребами (спецшколи), навчально-виховні комплекси, а також дошкільні і позашкільні заклади.

В процесі оптимізації шкільної мережі слід намагатися максимально зберегти початкові школи (учні молодших класів мають навчатися там, де вони живуть). При недостатній чисельності учнів середніх і старших класів організовується гарантований підвіз до найближчих базових (опорних) шкіл, де мають бути створені кращі умови для одержання вихованцями якісної освіти, чи надаються місця для проживання в пришкільному інтернаті.

У нинішній ситуації питання формування оптимальної мережі треба розглядати з урахуванням всього комплексу умов, які впливають на доступність освіти, якість навчального процесу.

Важливо проаналізувати соціально-економічні зміни, які вже відбулися у кожному населеному пункті і які передбачаються на найближче десятиріччя, і передбачити оптимальні варіанти вирішення проблеми здобуття якісної освіти усіма дітьми та молоддю.

Комплексний аналіз економічного, соціального і географічного факторів дозволить визначити специфіку різних територій щодо реалізації освітніх потреб населення. На розвиток шкільної мережі впливають темпи зростання, середня густина і рівень міграції населення, стан і перспективи виробничих сил району.

Профільність старшої школи вимагає перерозподілу кадрового потенціалу учителів-предметників. А тому важливо враховувати чи наявні в районі ліцеї і гімназії, колегіуми, спеціалізовані школи, навчально-виховні комплекси .

Процес формування шкільної мережі має передбачити розв'язання таких проблем: як поліпшення роботи з обдарованими дітьми, а також з дітьми з особливими освітніми потребами. Чи створені в районі навчально-виховні або навчально-виробничі чи інші комплекси? Які практикуються форми співпраці з вузами і профтехучилищами і як ці питання будуть розв'язуватись в майбутньому?

Як залучені учні району до роботи заочної математичної школи, наукових сесій у ліцеях, гімназіях, МАН найближчих міст? Чи працюють в районі комплекси «школа - дитячий садок»? Чи створюються заклади типу «школа-родина»? Яка перспектива їх відкриття з тим, щоб не допустити необгрунтованого закриття початкових шкіл?

Що передбачається зробити в районі для зміцнення профільної старшої школи з тим, щоб надати можливість усім бажаючим випускникам 9-х класів продовжити навчання і реалізувати індивідуальні освітні траєкторії, , створити умови для належного забезпечення комп'ютерної грамотності учнівської молоді, оволодіння іноземними мовами?

Наявність у районі освітніх округів. Як в них організовується робота з учнями, з вчителями, з громадами сіл?

Слід чітко визначитись з необхідністю підвезення дітей до школи, закріпленням транспорту за великими середніми школами, використанням його за гнучким графіком для підвозу як учнів, так і вчителів. Підвіз учителів - сумісників має підсилити роботу найближчих шкіл 1-2 ступенів.

Чи забезпечена в районі однозмісність навчальних занять? Як використовуються надлишкові шкільні приміщення сільських шкіл? Що робиться в районі для того, щоб освіта функціонувала як цілісна система взаємопов'язаних навчально-виховних закладів, де враховувалися б освітні, виховні й оздоровчо-культурні потреби всього дитячого населення?

Важливо надавати організаційну і навчально-методичну допомогу і підтримку школам з малою кількістю учнів, аналізувати якість навчального процесу, співставляти рівень загальноосвітньої підготовки учнів малокомплектних і повнокомплектних шкіл; співставляти якісний склад та фаховий рівень учителів цих шкіл. Ці матеріали будуть в нагоді при роботі із сільськими громадами тих сіл, де передбачається реорганізувати школу.

Таким чином, процес оптимізації шкільної мережі передбачає:

- вивчення стану та перспектив розвитку економіки і культури кожного населеного пункту, як бази організації освіти; аналіз наявної мережі шкіл та оцінка її педагогічної доцільності і економічності;
- розробку перспективних планів раціонального розміщення шкіл з дотриманням стратегії кооперації та координації діяльності сільських навчальних закладів різних типів, відомств і форм власності.

Як відбуватимуться зміни у мережі ЗНЗ району?

Очевидно, розпочинати роботу з оптимізації мережі ЗНЗ в районі необхідно зі створення розпорядженням голови райдержадміністрації робочої групи. До складу групи ввійдуть: заступники голови районної державної адміністрації та районної ради, голова постійної комісії з гуманітарних питань районної ради, керівник , його заступник і спеціалісти відділу освіти, методичного кабінету, керівник, заступники відділ фінансів, архітектури і будівництва, навчальних закладів, представники батьків і громадськості. Робота з оптимізації шкільної мережі має здійснюватись у відповідності до **формування регіонального замовлення на освітні послуги.**

Для цього аналізуються його складові, що визначаються: державою (через законодавчі та нормативно-правові акти, державні стандарти освіти, навчальні плани та програми для загальноосвітніх навчальних закладів) щодо забезпечення доступу дітей та молоді до якісної освіти, запровадження профільного навчання, задоволення освітніх запитів обдарованої молоді, дітей з особливими потребами тощо;

- **місцевими органами влади** (плани соціально-економічного розвитку району та регіональні програми) щодо ефективного використання ресурсів, підвищення якості роботи комунальних закладів освіти тощо;

- **соціумом** (на основі соціологічних досліджень) щодо забезпечення реалізації конституційного права громадян на освіту, підвищення якості освітніх послуг;

- **учнями і їх батьками** (на основі опитувань, тестувань, аналізу звернень) щодо вибору ЗНЗ, профілів навчання, вчителів, забезпечення соціального захисту дітей, сприятливих умов для навчання, розвитку здібностей та обдарувань учнів, їх успішної соціалізації;- педагогами (на основі анкетування, співбесід, аналізу звернень) щодо професійної реалізації, підвищення кваліфікації та професійного росту, соціального захисту, поліпшення фінансового забезпечення, форм морального і матеріального стимулювання;

- **роботодавцями** (на основі прогнозу соціально-економічних процесів і потреб ринку праці) щодо перспектив забезпечення економіки кваліфікованими кадрами;

- **соціальними партнерами** (на основі опитувань, аналізу звернень) щодо відкритості системи освіти, соціального використання освітніх ресурсів.

Важливо враховувати особливості регіону, специфіку даного району, загальні дані територіально-адміністративного поділу району, площу, чисельність, національний склад населення, структуру зайнятості населення, довжину шляхів сполучення.